

Algunes notícies de la canònica de Guissona als segles XIV i XV

Dolors Domingo Rúbies*

Grup de Recerca Espai, Poder i Cultura. Universitat de Lleida

RESUM:

La canònica de Guissona, creada en el segle XI, va ser una institució religiosa que ha deixat molta documentació encara inèdita. A través d'informació esparsa trobada a l'Arxiu Diocesà de la Seu d'Urgell, aportem dades econòmiques que ens apropen al funcionament de la canònica els segles XIV i XV i ens informen sobre els ingressos de la comunitat. Un aspecte interessant ha estat la troballa d'un fragment del llibre de comptes de la construcció del claustre edificat a principis del segle XV, on es palesa que entre els ingressos destinats a subvencionar l'obra hi hagué la venda de llibres. L'anàlisi de les obres ens acosta al coneixement dels recursos intel·lectuals dels canonges de Guissona a la baixa edat mitjana.

PARAULES CLAU:

Canònica, Guissona, construcció de claustre, rendes eclesiàstiques, segles XIV i XV, biblioteca.

ABSTRACT:

The Canonical Order of Guissona (canònica de Guissona), created in the eleventh century, was a religious institution which left a great deal of still unedited documentation in its wake. Through the diverse information found in the Archives of the Diocèse (Diocese) of the district of la Seu d'Urgell we are able to offer economic data which show us how the religious order worked in the 14th and 15th centuries, and we provide information on the communities' revenues. An interesting aspect was the discovery of an excerpt of an accounts book referring to the construction of the cloister built at the beginning of the 15th century which included the sale of books as a source of revenues to subsidize the work. Analysing these works brings us closer to an awareness of the intellectual resources of the priests from the Guissona area in the late middle ages.

KEY WORDS:

Canonical, Town of Guissona, Construction of the cloister, Ecclesiastical revenues, 14th and 15th centuries, Library

* Dolors Domingo és Investigadora associada a la Universitat de Lleida en Història Medieval i membre del grup de recerca consolidat en estudis medievals Espai, Poder i Cultura. Universitat de Lleida. Adreça de contacte: ddomingo@xtec.cat

1. Introducció

Una canònica és el conjunt de canonges consagrats a la cura d'una església, el seu culte i la vida espiritual dels feligresos. A Guissona, després de la conquesta cristiana a l'Edat Mitjana, es va constituir aviat una canònica.¹ El seu origen l'hem de fixar abans de la consagració del temple dedicat a Santa Maria feta pel bisbe Ot el 1098.² L'esplèndida dotació que es va fer a aquesta església en el moment de la seva fundació fou important, segons Benigne Marquès, pel fet que hi havia ja instituïda la Canonja i, per tant, hi havia un grup de preveres dedicats al funcionament de l'església,³ que havia de viure de les propietats que li van ser assignades.

Les activitats dels canonges eren:

*Ocupar-se del culte al temple i fer el cant de les hores canòniques. Celebraven els oficis litúrgics i els sagraments, i tenien la cura parroquial dels habitants de Guissona. Administraven els béns de l'església i cuidaven de la seva obra amb els milloraments a fer. Practicaven la caritat en donar de menjar als pobres i acollir-los en l'albergueria o hospital, lloc on eren atesos els pobres, malalts i els pelegrins. I també procuraven adquirir els llibres necessaris per a la seva cultura i per a poder realitzar les seves activitats del culte. En aquest sentit si no disposaven d'un escriptori propi almenys es veïen obligats a encomanar-los i comprar-los.*⁴

La dotació tant en peces de terra com en primícies i delmes feta amb la construcció del temple a la canònica no es va limitar al terme estricte de Guissona, sinó que abastava un territori més ampli que arribava fins a Balaguer i Barbens. L'església de Santa Maria, a més, va rebre amb el temps altres donacions procedents de les deixes testamentàries pro ànima i censos que feien

¹ Encara que Eduard Camps diu que el seu origen és el s. VI, els anys 544-546. E. CAMPS CAVA & J. SANTAEL·LÀRIA PUJOL, *Guissona*, Grafos S.A., 1982, pàg. 237.

² B. MARQUÉS, *La consagració de l'església de Santa Maria, i la seva canònica. La Transformació de la frontera al segle XI*, a "El comtat d'Urgell", Núm. 4 (2000), pàg. 185.

³ B. MARQUÉS, *La consagració*, pàg.186.

⁴ B. MARQUÉS, *La consagració*, pàg.191.

les famílies de Guissona i el seu voltant per tal de contribuir a la manutenció dels canonges, la fundació d'altars, les obres pies de l'església, o simplement al seu funcionament.⁵

En el segle XII l'església de Santa Maria de Guissona rep importants donacions que van al seu prior i als clergues, però també n'hi ha a canonges.⁶ En el segle XIII es coneixen dues constitucions capitulars, és a dir, dos documents que regulen la vida de la comunitat de canonges. La primera, de 1206, que estableix en 10 el nombre de canonges, regula els aliments que havien de rebre segons es tractés de dia feiner o festiu, les adjudicacions de la *mensa* capitular destinades a la seva manutenció, l'assignació d'un hort per al seu consum de verdura i llegums, les almoines que han de donar als pobres, l'obligació de dormir en el dormitori comú i llevar-se a l'hora de *maitines* i l'obligació de jurar complir les normes establertes i obeir el prior, que haurà de rebre l'homenatge dels canonges.⁷ En 1225 es va fer un afegit a aquesta constitució en què es va variar l'assignació i distribució d'aliments i el repartiment monetari, i es va crear la institució d'un sacerdot que no era canonge, que tenia obligació de regir la parròquia de Guissona, és a dir: feia les funcions parroquials que fins llavors havien realitzat els canonges.⁸ Això fa pensar a B. Baldiri que en aquest moment es va produir la secularització,⁹ que Eduard Camps situa en l'any 1255.¹⁰ Això indica que la comunitat va fer vida en comú fins que, en una data que no podem precisar, els canonges van viure separadament; sabem però que aquest fet s'havia produït ja en 1278.¹¹

⁵ Les poblacions citades en la carta de consagració eren: 'Malades, Paredsaltes, Agilera, Agramunt, Alentorn, Altet, Balaguer, Barbens, Bellver, Castell dans, Claravalls, Conill, Espigol, Figuerosa, Guannalor, Ivars d'Urgell, Lluçà, Monclús, Prenyanosa, Pujalt, Riudaovelles, Sallent, Sanahuja, Seró, i, Tudela'. Domènec SANGÉS, *Recull de documents del segle XI referents a Guissona i la seva plana*, Urgellia, núm. 4 (1981), pàg. 15.

⁶ Domènec SANGÉS, *Els documents del segle XIII (1176-1200), del fons de Guissona, conservats a l'arxiu diocesà d'Urgell*, a "Urgellia", núm. 15 (2002-2005), pàg. 212.

⁷ Domènec SANGÉS, *Els documents del segle XIII (1201-1225)*, a "Urgellia", núm. 16 (2006-2007), pàg. 185.

⁸ Domènec SANGÉS, *Els documents del segle XIII (1201-1225)*, a "Urgellia", núm. 16 (2006-2007), pàg. 185 i 186.

⁹ B. BALDIRI, *Els monestirs de Catalunya. La Col·legiata de Santa Maria de Guissona*, juliol 2007. <<http://www.monestirs.cat/monst/segar/csa06mari.htm>>

¹⁰ Segons el pergamí 24 i 18 en que es cita que havien de viure junts en la casa de Santa Maria. E. CAMPS CAVA & J. SANTAELÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 241-242.

¹¹ Arxiu Diocesà d'Urgell (ADU), pergamins del s. XIII, antic n. 269 bis.

En general es considera que els canonges eren d'un nivell intel·lectual superior als simples capellans i tenien també més implicació eclesial. En altra categoria, els capellans vivien dels beneficis de les seves capelles. Coneixem a Pere Darch, que el 1316 tenia la capellania de Sant Pere a l'església de Santa Maria de Guissona i rebé 75 sous dels marmessors de Ramon Vilamur d'Agramunt.¹²

2. Estat de la qüestió

Els arxius de Guissona, tant el parroquial com el municipal, devien ser important i rics en documentació. Segons Francesc Condemines, el municipal ja havia desaparegut en el segle XIX, durant l'anomenada *guerra dels set anys* (1833-1840):

(...) l'arxiu municipal hont debian guardar-se antiquíssims pergamins, no existeix ja, puig al derribar-se la casa consistorial no hi hagué una mà celosa e il·lustrada que cuidés de sa custòdia i conservació. Si-l gran nombre de preciositats que degué contindre fou portat a la biblioteca del palau episcopal, del Seminari o convent Agustins, també desaparegué ab la lluyta civil dels set anys, puig los impressos manuscrits que no servien per embolicar o de pastura a las flamas, foren conduhits a Cervera i d'allí Déu sap ahon...¹³

Pel que fa a l'arxiu parroquial, Eduard Camps escriu:¹⁴

(...) en la cambra del claustre dita l'Arxiu que havien deixat els revoltosos de lluites guerreres durant els terços darrers del segle XIX d'aquell Arxiu del Capítol que tanta vàlua tenia en els que semblen "temps d'or de la cultura de Guissona", que les rates anaven menjant, les goteres mullant i els escolans en els meus temps d'escolania anaven saquejant i prenent d'aquelles golfes obertes a tothom...¹⁵

¹² Arxiu Benet-Segarrenc (ABS), pergamins, núm. 1-95.

¹³ Francesc CONDEMINES, *Guissona*, a J. PLEYAN DE PORTA, "Àlbum històric, pintoresc i monumental. Lleyda y sa província", Estampa de Josep Sol, 1880, pàg. 113.

¹⁴ E. CAMPS CAVA & J. SANTAEULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 232-280.

¹⁵ E. CAMPS CAVA & J. SANTAEULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg.14.

Domènec Sangés elogia la feina de diversos sacerdots de Guissona que van consultar l'arxiu, com Gregori Ferrer (1612-1641), que va escriure una *Història del cabilde de Guissona*, i Pere Gasch, les obres inèdites dels quals, ja fragmentades, consultà Eduard Camps, avui desaparegudes. Altres preveres van posar ordre a l'arxiu, com Mn. Antoni Riba, que va traslladar-lo de la capella del claustre a la sala capitular (tocant l'actual sagristia) i col·locà els documents en armaris i calaixos. Mn. Agustí Brescó Freixes, que va llegir els documents, en va fer un regest, transcrivé els que considerà més interessants i en va confeccionar un índex general, avui també perdut. La família Cava també posseïa l'arxiu de protocols notariaus de la família, que Joaquim Cava Miralbell (1890-1926) tenia a la golfa de casa seva i recopilà en un volum de 322 pàgines, també desaparegut, que també consultà el Dr. Camps.¹⁶

Els arxius de Guissona es van dispersar en la guerra civil del segle XX. Malgrat els desoris del començament de la guerra, l'arxiu parroquial no va ser tocat. En una visita feta pel Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya el 30 de maig de 1937, es notifica que l'arxiu està ben conservat.¹⁷ Quan el front va arribar al Segre, el perill de desaparèixer era imminent, principalment pels bombardejos que van afectar Guissona al començament de maig de 1938. Llavors, el Servei d'Arxius, dirigit per Duran i Sanpere, va decidir treure la documentació. Des del Servei, el dia 16 de maig, es va fer una carta a l'Alcalde de Guissona per a que permetés el trasllat de la documentació.¹⁸ Els camions que se n'encarregaven van passar el dia 17 per Agramunt, hi van dinar i a la tarda van estar a Guissona,¹⁹ on van recollir la documentació. El dia següent es feia el viatge cap a Viladrau, lloc on es va acabar centralitzant tota la documentació dels arxius catalans intervinguda per la Secció d'Arxius.²⁰

En l'Arxiu de Viladrau, el de Guissona es va col·locar en el Nucli de Cervera, on hi havia altres papers de les poblacions de l'entorn d'aquesta vila. La fitxa diu:

¹⁶ Domènec SANGÉS, *Recull de documents del segle XI referents a Guissona i la seva plana*, a "Urge-llia", núm. 4 (1981), pàg. 197 a 199.

¹⁷ Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Generalitat de Catalunya (II República). Servei d'Arxius, 410. 8, doc. 1.

¹⁸ ANC, 406. 51.

¹⁹ En efecte l'ofici demanant la documentació es rep el 17 de maig a l'Ajuntament d'Agramunt. ANC, 410. 8, doc.3.

²⁰ Les dades es poden extreure de les dietes de les persones que van fer el recull i el trasllat: 2 xòfers, Gómez i Magí Serés que presenta la factura el 25 de maig de 1938. ANC, 412.4.

*El archivo de la Colegiata y de la Parroquia de Guisona del nucleo del Archivo Histórico de Cervera conservados en Viladrau. 10 metros.*²¹

En altra fitxa es descriu amb més detall:

Forma un conjunto de 34 legajos de papeles varios de Guisona y 3 sacas de pergaminos. La fecha indica es procedente del Archivo Municipal. No se trata de una confusión con la documentación municipal de Agramunt.

*¿Será esta documentación de Guisona parroquial o municipal?*²²

Els documents rebuts dels dos arxius de Guissona devien haver-se barrejat i d'aquí el dubte que presentaven a qui en va fer aquest informe: el 7 de juny de 1938 consta inventariat com Arxiu de la Col·legiata de Guissona; i en altre resum, com a Arxiu de la Col·legiata i Arxiu Parroquial;²³ que ocupava 10 metres lineals i contenia 1000 pergamins.²⁴

A Viladrau els documents hi van restar fins l'any 1939 en què, acabada la guerra, va anar a parar al Palau de Pedralbes de Barcelona. Després, i en un procés caòtic, el gruix de la documentació de Guissona va fer cap a Cervera, mentre altra romania a Barcelona i acabà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.²⁵ En 1965 es van treure de l'arxiu de Cervera documents parroquials, que provisionalment van instal·lar-se en la casa rectoral de Guissona i després van fer cap a l'Arxiu Diocesà d'Urgell, l'any 1967.

Els fons de Guissona de l'Arxiu Diocesà d'Urgell es componen de pergamins datats entre els segles XI i XIV i estan essent publicats, agrupats cronològicament, per Domènec Sangés en la revista 'Urgellia', que edita el bisbat d'Urgell.²⁶ El fons de pergamins custodiats a l'Arxiu Comarcal de la Segarra

²¹ ANC, 410. 8, doc. 4.

²² ANC, 410. 8, doc. 2.

²³ ANC, 409.20.

²⁴ Resum dels arxius posats sota el control de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya. Jaume Enric ZAMORA I ESCALA, *El salvament dels arxius catalans durant la Guerra civil espanyola (1936-1939)*, dins "Lligall" 16 (2000), pàg. 137.

²⁵ *Censo Guía de los archivos de España e Ibero América*, "Fondos procedentes del Servicio de Recuperación Bibliográfica y documental".
<<http://censoarchivos.mcu.es/CensoGuia/fondoDetail.htm?/id=999561>>

²⁶ A més dels citats més amunt, Domènec SANGÉS, *Els documents del segle XII (1101-1175)*, a "Urgellia", núm. 14 (1998-2001), pàg. 167-313.

no és consultable; sí que ho són els llibres i lligalls. En l'Arxiu de la Corona d'Aragó es conserva un lligall amb documentació en paper del s. XIX;²⁷ i 47 volums generats entre 1636 i 1818.²⁸

3. *La documentació analitzada*

Una sèrie de papers referents a Guissona dels segles XIV i XV, que parlen de la Canònica en aquesta època, formen part d'una carpeta amb altres documents que procedeix de l'Arxiu Parroquial d'Agramunt i que l'any 1997 es va inventariar en l'Arxiu Diocesà d'Urgell. Són només una petita mostra de la documentació que hi ha de la Canònica, però em va interessar estudiar-los per la seva desubicació, potser procedent del desgavell que com hem dit va seguir la documentació després de la guerra civil. Aquests papers tracten els aspectes econòmics, de manera que, encara que en la seva majoria no estan complets, ens aporten dades interessants sobre el funcionament econòmic de la Canònica de Guissona. Són els següents:

1337

Memòria feta per Guillem Pellicer de Guissona dels comptes referents a Bernat i Anglesola fills de Pons Pellicer per raó de la seva tutoria.²⁹

1345, agost, 4

Repartiment que els canonges fan entre ells de les rendes de la Canònica de Santa Maria de Guissona.³⁰

1356

Relació de preveres que han obtingut els cereals dels graners de Guissona i les poblacions del seu entorn amb indicació del seu valor. També relació

²⁷ ACA, Diversos, Guissona, Legajos, núm. 1. El contingut és consultable a través de la xarxa. <http://pares.mcu.es/ParesBusquedas/servlets/Control_servletaccion=3&txt_id_desc_ud=3104429&fromagenda=N>

²⁸ ACA, Diversos, Guissona, Volúmenes, núm. 1 a 47. Es pot conèixer el continguts d'aquests volums a <http://pares.mcu.es/ParesBusquedas/servlets/Control_servlet?accion=3&txt_id_desc_ud=3104374&fromagenda=N>

²⁹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 1

³⁰ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 2.

de les primícies que també pertanyen als canonges.³¹

1404, agost, 1 - 1409, febrer, 13

Memòria dels ingressos de la canònica de Guissona que es van dedicar a l'obra del claustre de l'església. És una relació de donacions, rendes i vendes fetes de diversos objectes, entre ells, de llibres. Segueix la memòria de les despeses generades per la construcció del claustre, en què s'hi fa constar tant el salari dels treballadors com la compra de cada material o estris.³²

1405

Memòria dels ingressos en concepte de defuncions que tingueren els canonges de Guissona. Segueix el repartiment que feren entre ells d'aquests ingressos.³³

1408

Relació de despeses que han de pagar els marmessors del canonge Guillem Ros pels seus béns i la cura de la seva ànima.³⁴

1412

Memòria feta per Pere Sala, procurador dels canonges de Santa Maria, de les despeses i els ingressos de la comunitat de canonges de Guissona aquest any.³⁵

Sense data (entre 1415 i 1436)

Nomenament fet pel bisbe Francesc,³⁶ a Joan Amell, vicari vitalici de la canònica de l'església de Santa Maria de Guissona, seguint la reco-

³¹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 3.

³² ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4.

³³ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 5.

³⁴ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 6.

³⁵ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7.

³⁶ Ha de tractar-se de Francesc de Tovia (1415-1436).

manació dels canonges de dita església, que demanaren al bisbe que se li prorrogués la designació per dos anys.³⁷

Sense data (1458 o posterior)

Fragment de capbreu nominal de caps de casa de Guissona. Se'n relacionen cinc: Pere Llobet, mercader; Joan Riubregós; Pere Cava; Macià Parés, sabater, i Miquel Cardona.³⁸

Sense data (finals del s. XV)

Fragment de capbreu, en què s'hi relacionen 43 declaracions. És complement d'un altre d'anterior. S'hi anoten els cap de casa que han canviat la seva declaració respecte el capbreu *vell*.³⁹

4. L'organització de la Canònica al segles XIV i XV

Guissona va jugar un paper important en el bisbat d'Urgell. El 1370, el lloctinent del bisbe en la zona era l'abat de Sant Pere de Guissona, que en el seu nom s'ocupava d'afers com la designació de capellanies o l'edificació de capelles a les esglésies de la seva demarcació. Així, l'abat Berenguer, l'any 1370, com a lloctinent del bisbe va atorgar la construcció de la capella de Sant Lluç en l'església de Santa Maria d'Agramunt.⁴⁰ En la mateixa època (1374), els notaris que realitzaven documents a Guissona ho feien sota el mandat del bisbe d'Urgell que els autoritzava, i així Joan de Torrents, notari d'Agramunt, en document a Guissona ho és per autoritat del bisbe d'Urgell.⁴¹

La *Parròquia* de Guissona anava unida a la de Fluvià a principis del segle XV. És un districte ampli que comprèn: Guissona, Fluvià, Bellveí, Torrefeta, Gra, Ratera, Sant Martí, La Morana, Guarda-si-venes i Robiol.⁴² En el segle

³⁷ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 8.

³⁸ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 9.

³⁹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 10.

⁴⁰ Arxiu Benet-Segarrenc (ABS), pergamins, 1-135.

⁴¹ ABS, pergamins, 1-136.

⁴² ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 8, pàg. 2.

XIX s'hi afegia Mas de Porta.⁴³ És en aquest districte parroquial on els canonges han d'exercir la cura pastoral, però és a la vegada el lloc d'on sortiran les principals rendes de la parròquia. El 1345 exerceixen influència sobre els graners de: Torrefeta, Tapioles, Bisbala, Fluvià, Robiol, Espallargues, Talarn, Ratera, Guarda-si-venes, Morana, Sant Martí, Claret, Bellveí, Guissona, Gra i l'hospici de Vilamur. I cobren primícies a: Guissona, Nial, Gra, Sant Martí, la Morana, Paluol, Ratera, i Fluvià. El patrimoni individual de cada canonge podia depassar aquests límits; com a conjunt, també els préstecs que fan arriben fins a llocs més allunyats, com la Paeria de Tàrraga.

En els documents consultats de la Canonja apareixen diverses institucions:

El *Capítol* era la reunió de canonges que decidia els assumptes importants que afectaven a tots. S'aplegava al cor de l'església de Santa Maria i sabem que, entre d'altres afers, es reunia per a aprovar els comptes de l'any, a més d'establir la divisió que es feia entre els canonges dels ingressos que havia tingut la canònica.

De *canonges* en coneixem 6 el 1345;⁴⁴ 7 el 1356⁴⁵ i 10 el 1405.⁴⁶ Ja hem dit que en la constitució capitular de 1206 s'establí en 10 el nombre. Eduard Camps diu que cadascun tenia una cadira al cor, que constava de deu cadires, cinc a cada cantó.⁴⁷ L'any 1409, quan s'acaba l'obra del claustre, aproven els comptes els 7 canonges *residents*;⁴⁸ quan es nomena el vicari Joan Amell a la

⁴³ Madoz en el seu diccionari diu que en la seva època la parròquia de Santa Maria de Guissona comprenia els agregats de: 'Guardasivenes, Mas de Porta, Belvehí, Torrefeta, Ratera, Gra, San Martín y la Morana'; P. MADOZ, *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*, Curial, 1985, pàg. 600.

⁴⁴ Arnau Basols, Guillem Bonpàs, Pere de Malví, Casandre d'Olana, Caenarch, i Pere Bisbal (aquests dos darrers nom dubtosos perquè el document està molt gastat). ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 6. pàg. 1 i 2.

⁴⁵ Guillem de Postils, Pere Domingo, Guillem Pellicer, Pere de Vidal, Pere Bosch, Berenguer Sala, i Arnau de Macabeus. ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 6, pàg. 2.

⁴⁶ Ponç Cayot, Bernat Teixidor, Pere Sala, Berenguer Giner, Guillem Ros (mort el 1408), Bernat Guilla, Bernat Codejou, Salvador Mas, Bernat Rosilach, i Guillem Riera. ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 5, pàg. 2.

⁴⁷ E. CAMPS CAVA & J. SANTAELÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 247.

⁴⁸ Berenguer Giner, Pons Cayot, Pere Sala, Guillem Rivor, Brunius de Casanova, Bernat Totzo (que en 1412 estava malalt i rep el repartiment "denant lo seu lit") i Bernat Guilla. ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 23.

parròquia n'hi consten 8.⁴⁹ No tots els canonges vivien a Guissona: els que ho feien eren els residents, altres eren *absents*. La Canònica s'havia convertit en una font d'ingressos per a certs preveres; sabem que Guillem Vilar era, a més de canonge de Santa Maria de Guissona, rector de l'església de Balaguer i beneficiat de la Seu de Barcelona, segons ell mateix indica en el seu testament el 2 de maig de 1392.⁵⁰ En una altra categoria es parla dels canonges *del dilluns*.⁵¹

Des de 1225 els canonges tenien el privilegi de nomenar nou canonge, atorgat pel prior Guillem Bertran i amb el consentiment del bisbe d'Urgell.⁵² El nou canonge ho era després de seguir el cerimonial de l'*osculum pacis* atorgat en el privilegi concedit pel bisbe Pere d'Urtx el 8 d'octubre de 1291 i descrit per Eduard Camps:

*Reunit el Capítol, el canonge novençà entrava al cor amb els seus hàbits corals, però sense portar el capirot, i demanava que li fos concedit i admès el petó de la pau. El canonge prior deia que se l'admetia si jurava guardar, observar i tenir els privilegis, usos, consuetuds i secrets del molt Reverent Capítol i estar a tots els mals i càrrecs a què estava obligat dit Capítol i pagar allò que acostumaven pagar els canonges en semblant cas. El nou canonge ho jurava i el prior li posava el capirot de pells i li donava l'osculum pacis, que el canonge entrant repetia amb tots els altres canonges.*⁵³

Llavors pagava 40 sous (que s'havien convertit en 100, l'any 1370) que s'invertien en capes processionals. En cas de no tenir els diners, se li anaven deduïnt dels rèdits i distribucions que havia de rebre fins a arribar a la quantitat fixada.⁵⁴

Des de 1225, a l'església de Santa Maria de Guissona hi havia un *vicari*, que era suplent dels canonges, els substituïa tant en les misses com en altres serveis i tenia el mateix sou que els canonges.⁵⁵ L'any 1405 consta en la do-

⁴⁹ Ramon de Senillosa, Francesc Geronà, bachiller en lleis, Bernat Pardigo, Pere Vilella, Bertrán Totzo, Jaume Cescorts, Francesc Colomer i Pere Cortades. ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 8, pàg. 1.

⁵⁰ Arxiu del castell de Vilassar de Dalt (ACVD), 29-1-12 (B-14).

⁵¹ Que devia cobrar el mig delme del dilluns del qual es parla en el capbreu.

⁵² E. CAMPS CAVA & J. SANTA EULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 238.

⁵³ E. CAMPS CAVA & J. SANTA EULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 240-241.

⁵⁴ Pergamí núm. 332 de 1376. E. CAMPS CAVA & J. SANTA EULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 238-9.

⁵⁵ Pergamí núm. 45, E. CAMPS CAVA & J. SANTA EULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 260-261.

cumentació que no hi hagué vicari i que la part que li tocava del repartiment es va distribuir entre els membres de la canonja. En 1412 Jaume d'Ullastrell⁵⁶ s'anomenava vicari *el present any*, cosa que indica que la vicaria encara no era un càrrec permanent i s'exercia anualment. L'assignació del vicari és *la soldada de la vicaria*, que aquell any era de 116 sous. Coneixem el nomenament de Joan Amell com a vicari perpetu, que va concedir el bisbe Francesc de Tovia (1415-1436). El càrrec de vicari es solia triar entre els propis canonges, però en el cas de Joan Amell s'especifica que és de la diòcesis d'Elna i que és a petició dels canonges de Guissona que es proposa al bisbe d'allargar el càrrec que ja exercia dos anys més. El bisbe li concedeix que quan quedi un benefici vacant l'ocupi i així el seu càrrec esdevindrà vitalici. La sintonia entre vicari i canonges era important perquè aquests eren qui controlaven l'administració dels béns parroquials. En el nomenament d'Amell es troba també el contracte de les seves obligacions i la retribució que ha de rebre - 12 cistelles de gra, a mesura del graner de Guissona, 12 lliures barceloneses en dues pagues,⁵⁷ la part corresponent del repartiment de les defuncions, com qualsevol canonge- i fins i tot s'hi fixen els dies que obligatòriament ha de dir missa sense cobrar (Pasqua i Nadal) i la retribució que li havien de donar els pròcers de les poblacions els dies de les festes majors (2 sous en la més important i 1 en la menor).⁵⁸

El *procurador* era la persona encarregada d'administrar els ingressos i despeses de tots els canonges, en portava la comptabilitat i pagava les factures; els anys 1412 i 1413 n'era un d'ells Pere Sala.⁵⁹ En altres ocasions, un canonge, sense ser el procurador, s'encarregava d'alguna tasca concreta que requeria intervenció econòmica: és el cas de Berenguer Giner, que va elaborar la memòria de l'obra del claustre i va presentar els comptes a Capítol el 1409. En tot cas les activitats econòmiques havien d'aprovar-se en el Capítol. Les sumes que es repartien devien ser sovint objecte de discrepàncies; sabem que el 1212 va generar un plet de la Canònica contra Pons Cayot, un dels canonges, que va suposar una de les principals despeses aquell any.

⁵⁶ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7, pàg. 3.

⁵⁷ Que es pagaven una per Nadal a la fi de l'any i l'altra a darrers d'abril, començament de maig.

⁵⁸ Aquestes festivitats eren: Fluvià per Sant Blai, Sant Gregori i Sant Àlvar (de Còrdova 19 de febrer); a Bellvei, Sant Jaume, Sant Àlvar i Sant Macari; a Torrefeta, Sant Amant (10 de juny) i Santa Bàrbara; a Gra, Santa Maria Magdalena i Sant Salvador; a Ratera, Sant Llorenç; a Sant Martí, Sant Martí, a la Morana, Sant Esteve i Sant Macari; a Guarda-si-venes Sant Miquel de setembre i de maig; i a Robiol, Sant Romà.

⁵⁹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7.

Els canonges tenien una casa comuna, així ho informa el document de 1412 que parla de *la canonga abitada de nos*.⁶⁰ Creiem però que no hi vivien els canonges, sinó només un d'ells. Ja hem dit més amunt que n'hi havia que, desoïnt les repetides recomanacions dels concilis eclesiàstics, que demanaven que els clergues residissin on havien estat fundats els seus beneficis, vivien en altres llocs: és el cas dels canonges *absents*. Fins i tot en aquesta època, allò que era usual era que, malgrat tenir una casa comuna –la canonja–, els canonges residents visquessin en els propis albergs amb servei propi i seguici.⁶¹ En cap dels documents estudiats es cita un prior que regeixi la vida conventual, cosa que abona encara més la idea que en aquesta època els canonges de Guissona no feien vida en comú.

5. *Els ingressos dels canonges de Guissona*

Una font d'ingressos procedia dels *serveis* que oferien els canonges. En una època en què les creences personals i els hàbits socials donaven molta importància a l'existència de l'ànima en el més enllà després de la mort, la realització d'un enterrament amb la major quantitat de preveres, així com l'atorgament en el testament de deixes per a resar per la salvació de l'ànima del difunt, suposaven uns ingressos segurs per als eclesiàstics. Es tractava sovint de deixes destinades a l'òbit, misses, setmanes, aniversaris, etc., en favor del difunt. Els canonges van tenir en les deixes testamentàries pro ànima una font d'ingressos.

Entre els documents que hem consultat, tenim referències als ingressos dels canonges en concepte de defuncions de l'any 1405:⁶² es pagaven 4 sous per enterraments de cada persona adulta i 6 diners pel de cada albat, és a dir, cada infant mort abans de tenir ús de raó.⁶³ Els òbits van suposar uns ingressos de 50 sous, que es van repartir entre els 8 canonges a raó de 6 sous i 3 diners cada un. En 1412 els serveis dels setmanar⁶⁴ de la canònica pugen 76 sous.⁶⁵ En

⁶⁰ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7, pàg. 2.

⁶¹ Així passa en Lleida des de 1254 segons J. BUSQUETA, *Història de Lleida. Baixa edat mitjana*, 2004, pàg. 211.

⁶² ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 5, pàg. 2.

⁶³ En 1405 consten 16 enterraments, 4 dels quals són albats, un terç del total, la qual cosa ens indica la gran mortalitat infantil.

⁶⁴ Setmana de misses per l'ànima del difunt.

⁶⁵ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7.

1408 les despeses per l'ànima de Guillem Ros, que era canonge i morí aquell any, van suposar entre l'òbit i els serveis pro ànima (setmanars, Nadal...) un total de 150 sous i 6 diners.⁶⁶

Altres tipus d'ingressos procedien dels drets que tenien els canonges i que generaven rendes: *la dècima de Sant Joan*,⁶⁷ *els terços*,⁶⁸ per compra de vinyes, cases i corrals. Les *primícies*,⁶⁹ que eren l'oferta dels fruits primerencs o bestiar que es feia a l'església i que havien de pagar els pagesos a més del delme. Es cita també *el mig delme del dilluns*.⁷⁰

L'any 1356, en Capítol, els canonges es repartien aquestes primícies en quantitat proporcional: els canonges *resents*, 47 sous cada un; els *absents*, 21 i *el de dilluns*, 8 sous.⁷¹

Coneixem també altres drets que es converteixen en ingressos:⁷² el 1356 es van vendre els cereals *dels graners* de: Guissona i els seu entorn; Torrefeta, Tapioles, Bisbala, Fluvià, Robiol, Espallargues, Talam, Ratera, Guarda-si-venes, la Morana, Claret i Gra;⁷³ també el de la canònica.

Altra font d'entrades eren els *censals*, com els que paguen el 1312 Francesc Planes, de 50 sous,⁷⁴ el de Ramon de Vilamur, d'1 sou,⁷⁵ o la universitat de Tàrrrega, de 304 sous.⁷⁶ Els censals, com a forma de préstecs, eren considerats en els darrers segles medievals com una font de riquesa sòlida i permanent, perquè era una manera d'obtenir rendes perpètuas dels préstecs. Els canonges deixen diners a particulars, però també a municipis com el de Tàrrrega. En el segle XIV les males collites, la necessitat de comprar cereals i les elevades exigències fiscals de la monarquia per a sufragar les seves empreses

⁶⁶ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 6., pàg. 2.

⁶⁷ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7.

⁶⁸ Dret de transmissió d'un bé de l'emfiteuta a un tercer.

⁶⁹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 3.

⁷⁰ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 10, pàg. 1.

⁷¹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm., 2, pàg. 1.

⁷² ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 3.

⁷³ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 3, pàg. 1.

⁷⁴ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7, pàg. 3.

⁷⁵ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7, pàg. 1.

⁷⁶ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 7, pàg. 3.

esdevenen càrregues per als municipis, que no troben altra solució que la creació de censals.⁷⁷ Les institucions religioses, i la Canònica de Guissona no n'és una excepció, esdevenen entitats creditícies per a viles i ciutats.

Els canonges, a més, tenien un *senyoriu territorial* important: ja hem dit que en la fundació la canònica va rebre una gran dotació, que es va anar incrementant amb el temps amb les donacions dels habitants de l'entorn de Guissona o del mateix bisbe.⁷⁸ No podem analitzar els ingressos que provenien d'aquestes terres, encara que sí fer-hi una aproximació a través de la resta dels capbreus. S'anomenaran a partir d'aquí per a diferenciar-los: *de renda*, encara que els dos ho són, i *nominal*. El capbreu *de renda*⁷⁹ sembla ser un fragment que s'havia d'adjuntar com a complement d'un capbreu anterior -capbreu vell-. Així ho indica el fet que la numeració que precedeix el nom de cada detentor d'un bé no és consecutiva i, per tant, s'ha de relacionar amb un llistat d'altre capbreu. Els tenidors que apareixen són persones que tenen de nou les terres, com indica l'èmfasi en esmentar després cada nom, de qui són hereus o qui les tenia abans. No conté cap referència cronologia, però una anàlisi comparativa de cognoms ens dóna més coincidència amb els del fogatge de 1497 -16 dels 41 que hi apareixen- que amb els de l'altre capbreu, per la qual cosa creiem que l'hauríem de situar a finals del s. XV.

Alguns dels béns que es relacionen en el document deixen de tributar perquè són els utilitzats pels canonges: això passa en 4 declaracions. És interessant assenyalar que un d'aquests béns és l'Estudi de la vila, cosa que referencia l'existència d'aquest centre d'instrucció a Guissona. Només hi ha 39 declaracions, per la qual cosa l'anàlisi que se'n pugui fer és només indicatiu. Sembla però que s'exerceix pressió sobre els pagesos: així, per exemple, es cita a Francesc Soler, que contribueix amb 10 sous, però s'hi anota clarament que *fa veure que és quitat*; en altra ocasió Pere Soler declara una contribució de 2 sous i 4 diners, i s'hi esmenta: *pretenen los canonges que.n fa III s.* i allò que haurà de pagar són aquests 3 sous.

⁷⁷ F. SABATÉ, *L'augment de l'exigència fiscal en municipis catalans del s. XIV: elements de pressió i de resposta*, a "Col·loqui Corona, municipis i fiscalitat a la baixa edat mitjana", Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pàg. 427.

⁷⁸ Eduard Camps cita donacions diverses, segons pergamins de l'arxiu parroquial que havia consultat. E. CAMPS CAVA & J. SANTAELÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 242-243.

⁷⁹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 10.

Hi ha contribucions en espècies: les antigues tributacions en gallines i fogasses de pa, en 5 ocasions. És interessant assenyalar que, en una, el declarant és el Senyor de Gra. Segurament els censos que no s'han revisat, com aquest, són aquells que han restat amb unes fórmules de tributació més antigues. La referència al porc òptim es cita 4 vegades, però s'ha convertit ja en diner (i, per cert: en cap d'elles és la mateixa quantitat). La major part de censos són doncs en diner i fan un total de 179 sous i 5 diners. Recordem però que serien només una part del total; ens manca conèixer els detentors del capbreu vell.

El capbreu *nominal*⁸⁰ l'anomenem així perquè hi apareix el nom de l'emfiteuta i s'hi relacionen les parcel·les rústiques o urbanes. En total són de 5 tenidors de Guissona, i hem de dir que també és fragmentari. Es nota un interès per a no només registrar els drets que tenien els canonges, sinó per a recuperar-los: és el cas de la casa de Pere Llobet, de la qual se'n fa l'evolució de la propietat des de 1443, en què la va adquirir el dit Llobet, a l'any 1401, fins a arribar al document que refereix la vinculació de l'alberg amb els canonges i *confessa tenir aquest alberg per los canonges*. En altres ocasions sembla aclarir qui en té la jurisdicció si es tracta del bisbe, l'escrivà o el Senyor de Tapioles, encara que s'anota també la quantia del cens que els béns fan als canonges de Guissona. La cronologia d'aquest capbreu no la sabem, però en els documents que s'hi relacionen la data més moderna és 1458; per tant ha de ser d'aquesta data o posterior. Aquest fragment de capbreu n'actualitzava un altre d'anterior.

Dels 5 propietaris que s'hi anoten només un no tributa, els altres aporten als canonges:

Joan Ribragós-	2 gallines i 2 fogasses
Macià Parés.-	12 diners
Miquel Cardona.-	12 diners
Pere Cava.-	13 sous i 6 diners, una gallina i mitja i 1 fogassa i mitja.

Quin era el total dels ingressos de la Canònica de Guissona? Només podem fer-hi aproximacions. Per a donar part de la dècima que corresponia al bisbat d'Urgell, monestirs i canòniques havien de declarar les seves rendes, per això coneixem quant suposaven aquestes rendes a finals del segle XIII: es declaren l'any 1279 1.110 sous i 10 diners; el 1280 havia augmentat a 1.145 sous i 10

⁸⁰ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 9.

diners, sempre de moneda barcelonesa.⁸¹ Per les dades que tenim, a l'any 1356 la suma dels ingressos que hem pogut conèixer fan un total de 1.152 sous. La quantitat sembla haver disminuït en molt l'any 1413: el total de les rebudes o ingressos que es declaren en la memòria és gairebé només la meitat, de 32 lliures, 3 sous i 6 diners, (643 sous i 6 diners) i el superàvit, restades les despeses, és de 10 lliures, 13 sous i 6 diners (213 sous i 6 diners). En el segle XIII es va incrementar la renda; en el segle XIV, la crisi econòmica general també afectarà les rendes eclesiàstiques, però el període de la gran crisi econòmica general que va patir Catalunya durà de 1380 a 1420, amb una disminució de preus i una reducció dels marges d'aprofitament rendista.⁸² Els ingressos de la Canònica havien de quedar afectats per aquesta crisi general.

6. *La construcció del claustre*

Com ja hem dit més amunt, els canonges es preocupaven de les obres que s'havien de realitzar en l'església i en portaven la comptabilitat. En aquest aspecte és interessant l'anàlisi d'un fragment del llibre de comptes dels ingressos realitzats per a l'obra del Claustre de Guissona i les despeses de la construcció; actualment només té 25 pàgines i consta que fou iniciat l'any 1404.⁸³

Es tracta del claustre annex a l'església romànica de Santa Maria de Guissona del segle XI, que avui no existeix perquè va desaparèixer amb l'edificació de l'actual temple barroc, consagrat l'any 1776. El claustre de què parlen els documents és el que va contenir una capella dedicada a Santa Maria i que es va denominar de la Mare de Déu del Claustre, advocació que ha arribat fins els nostres dies.

Les obres del claustre *-la claustra* diu sempre la documentació- van començar l'1 d'agost de l'any 1404 i estaven acabades el 13 de febrer de 1409, data en què tots els canonges residents en Guissona, reunits en el cor de l'església, van rebre els comptes que havia elaborat Berenguer Giner. La suma total de

⁸¹ M. RIU, *Les rendes dels monestirs i de les canòniques del bisbat d'Urgell a la fi del segle XIII*, a "Urgellia", I (1978), pàg. 267-290. Riu considera que en aquesta època les cases que recollien 1500 sous anuals o més els permetien conservar la independència econòmica i per sota es convertien en Priorat d'altres centres més poderosos. Tot i que Guissona no arribava a aquesta xifra no va dependre d'altres.

⁸² J. VICENS VIVES, *Els Trastàmars. (segle XV)*, Teka Edit., 1960, pàg. 17.

⁸³ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4.

les despeses fetes en el claustre de l'església de Guissona fou de 200 lliures 4 sous 11 diners.

En el temps que es construïa aquest claustre de Guissona en la seu de Lleida es posaven els senys al campanar i s'acabava la vidriera del portal del claustre.⁸⁴ Les obres de Guissona van tenir una factura i un pressupost més modest que les realitzades a Lleida.

El coneixement de les despeses al detall ens permeten seguir el treball diari en l'obra, també els preus dels materials i estris emprats, els sous dels que varen participar en l'obra, les persones que hi treballaren...

Els sis canonges que van aprovar les despeses de l'obra van ser els *residents*, que com hem dit no eren tots els que rebien ingressos per aquest concepte, sinó només aquells que vivien a Guissona.

6.1. El treball diari en l'obra

Les dades que ens aporta el llibre de comptes són incompletes, exhaustives en els primers mesos, però després hi ha documentació perduda. Tot i això ens forneix d'una interessant informació sobre els treballs que va suposar l'obra. Analitzant les despeses podem conèixer les activitats que es van pagar i per tant que es van realitzar.

6.1.1. Activitats relacionades amb la construcció de l'obra

El document diu : *portar migeres de calç, portar somades d'arena,*⁸⁵ *fer els forats de les tàpies, tragar la terra i cavar, tirar aigua, fer escombrar el safareig, regirar a la tera,*⁸⁶ *tapiar, posar les tapieres,*⁸⁷ *crivar terra,*⁸⁸ *regirar*

⁸⁴ M.C. ARGILÉS I ALUJA, *Preus i salaris a la Lleida dels segle XIV i XV* [segons els llibres d'obra de la seu], Universitat de Lleida, 1992, pàg. 55 a 58.

<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12140522029039384321435/002373.pdf>>

⁸⁵ Càrrega de la somera o de l'animal de bast.

⁸⁶ Rasa o solc on es feia els fang per a la tàpia.

⁸⁷ Es tracta de parelles de fustes que servien per contenir el material de fang de les tàpies, que es comprimia en el seu interior.

⁸⁸ Separar la terra fina de les pedres.

terra i aigua, regirar fosa, fer la bastida, paunar la terra,⁸⁹ posar les tapieres de vespre, tapiar mig dia, portar missatge, enrunar la lauvra, portar dos somades de baladres, cobrar les tapieres, rebre teules i portar-les al claustre, adobar cabasos,⁹⁰ portar somades de terra, comença a obrat el fuster, fer los pilars, portar les teules del forn, posar les canals de Sant Miquel, acabar la teulada, comprar sosia de ges, comprar el morter que li havia sobrat, comprar llindes, agranar el claustre i cavar l'hort, tàpies amb morter i teula.

És interessant observar com a través de les feines es veu la seqüència de la feina que es va dur a terme; primerament portar els materials: calç, sorra, aigua; després preparar la construcció de la tàpia: barrejar la sorra i l'aigua, fer els forats al terra per col·locar les tapieres,⁹¹ posar el fang i premsar-lo dins de les tapieres -*paunar*, en diu el document-, i quan ja és prou consistent treure les tapieres. Tot seguit es revestia amb un calicastrat de sorra, calç i aigua que a manera d'arrebossat recobria la tàpia. A continuació es van esculpir els pilars de pedra; quan estigué acabada aquesta fase es va procedir a enrunar, és a dir, a colgar les pedres que havien sobrat. Segons el text finalment va construir-se la teulada, amb aquesta activitat estan relacionades les següents funcions: portar baladres -segurament es refereix a les canyes que apareixen barrejades amb els baladres en zones de una certa humitat i que es fan servir per als canyissos de la construcció dels teulats-, portar les teules i col·locar-les.

Quan el claustre està teulat es deuen acabar les portes que hi donen, perquè es compren dues llindes i finalment resta escombrar la runa -amb la granera o *agranar* que diu el document- i finalment caven l'hort, que sens dubte és com s'anomenava el pati del centre del claustre.

Les feines descrites ens presenten un claustre fet amb tàpia. Creiem que potser es va revestir amb pedra, cosa que seria del tot lògica tenint present que geològicament entorn de Guissona hi ha pedreres de fàcil extracció, utilitzades ja en època ibèrica i romana, però no podem afirmar-ho perquè només es cita la pedra en els pilars, potser perquè no tenim el document complet.

⁸⁹ Premsar amb els peus i amb en maçó.

⁹⁰ Vol dir cabassos.

⁹¹ A. CUCHÍ I BURGOS, *Les construccions de terra a Catalunya. La tècnica de la tàpia a Catalunya. La tècnica de la tàpia*. Escola Tècnica Superior d'Arquitectura. Universitat Politècnica de Catalunya, 1994. <http://www.tesisexarxa.net/TESIS_UPC/AVAILABLE/TDX-0303108-03804//05_CuchiBurgos_capitol_4.pdf>

En aquest claustre que veiem edificat el 1409, s'hi va construir una capella a la mare de Déu. Diverses notícies parlen del incendi que en va cremar l'altar en què es venerava la imatge.⁹² Eduard Camps indica que això va esdevenir el 1452; llavors, segons ell, la imatge va restar abandonada fins que el 1550 un canonge fill de Guissona, mossèn Jaume Castells, li féu construir un altar en una de les capelles del Claustre.⁹³

La devoció de Guissona a aquesta imatge devia de ser creixent⁹⁴ i, fins i tot, per a organitzar-la es va fundar la confraria de la mare de Déu del claustre. En el segle XVII serà aquesta confraria la que demanarà, al capítol de canonges de l'església de Santa Maria de Guissona, edificar a aquesta imatge una gran capella en la mateixa església. Era l'any 1680 i les raons adduïdes per a construir-la eren: l'antiguitat de la imatge, els grans beneficis que en rebien tots els habitants de la vila de Guissona i la seva comarca per mitjà de la seva intercessió, l'augment de la devoció i l'ajut que oferien molts devots per a fer-li una capella més bella.⁹⁵ La construcció d'aquesta i del retaule barroc la coneixem bé gràcies a les notícies que ens aportà Josep M. Llobet Portella.⁹⁶

6.1.2. *Altres activitats*

En el document de la construcció del claustre es citen activitats que tenen a veure amb documents, cartes i missatges, que s'han de cancel·lar o fer segellar: si es tracta de documents senzills costen de 3 a 6 diners;⁹⁷ cancel·lar capítols, segurament de la pròpia canònica, va costar 1 o 2 sous.⁹⁸

⁹² Ceferí Rocafort a CARRERAS CANDI, *Geografia General de Catalunya, Lleida*, vol. VIII (1980), Edicions Catalanes S.A., pàg. 413.

⁹³ *Novena de la Mare de Déu del Claustre*, Edicions Ariel, 1952, pàg. 33.

⁹⁴ Principalment després que el "dia nou de febrer de 1552, el canonge Castells, altres canonges, un metge, un cirurgià, un mestre d'obres i més de quaranta persones veieren admirats com únicament dels ulls, de la cara, coll i pit, la imatge de la Mare de Déu i de la cara del Nen Jesús, brollaren gotes d'aigua cristal·lina". *Novena de la Mare de Déu del Claustre*, Edicions Ariel, 1952, pàg. 34.

⁹⁵ J.M. LLOBET PORTELLA, *La construcció de la nova capella de Nostra Senyora del Claustre i el seu retaule a la col·legiata de Guissona (1680-1705)*, a "Miscel·lània Cerverina", 13 (1999), pàg. 97.

⁹⁶ J.M. LLOBET PORTELLA, *La construcció*, pàg. 97 a 109.

⁹⁷ "cancel·lar la dita carta costà.- III d", ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, p.13. "Fiu cancel·lar la dita carta.- VI d." ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 15.

⁹⁸ "Cancel·lar capítols- 1." ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 9.

També compten entre les despeses els viatges: al igual que les comissions d'aquells que van vendre als encants – és a dir, a subhasta pública- objectes dels canonges; és el cas de Galzeran de Vilanova, que va cobrar 1 sou; o també l'encàrrec de vendre llibres, com el tenedor de Cervera que va rebre 1 sou per aquesta feina.

A través de la relació de despeses coneixem dades que ens resulten curioses, com que el 29 d'agost de 1404 va ploure i per això no es va treballar en l'obra. Els diners que el procurador havia perdut en diverses operacions també es quantifiquen com a dispendi.

Les despeses eren revisades: en el document que analitzem es van escriure anotacions al marge amb una altra lletra, generalment en llatí: això ens indica que van ser examinades per algun clergue, segurament un canonge. Aquestes anotacions ens indiquen que no totes les despeses foren acceptades: per exemple, les referents al pagament d'un parell de gallines i l'abric,⁹⁹ cosa que suposa que als treballadors no se'ls pagava el menjar ni la roba. En altres ocasions es demanaven explicacions (*quod est hoc*),¹⁰⁰ en d'altres s'indica si s'ha de pagar o si manca l'albarà, o es pregunta on són (*ubi sunt*).¹⁰¹ Berenguer Giner, qui va elaborar la memòria, va cobrar 13 sous i 4 diners; és curiosa la forma d'indicar-ho: els canonges, una vegada comprovades les despeses amb els rebuts i albarans, van trobar que el dit Berenguer havia de tornar 13 sous i 4 diners, que li van donar en compensació del seu treball.

6.2. *Eines i materials*

A través del dietari de les feines pagades en la construcció dels claustre, apareixen instruments i eines utilitzades en l'edificació i el preu que tenen a començament del segle XV en Guissona i el seu entorn.

⁹⁹ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg.14.

¹⁰⁰ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 10.

¹⁰¹ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg.16.

6.2.1. Preus de materials i eines

La terra i la sorra es mesuraven en *somades*, que són càrregues d'animal de bast, de les quals no en sabem la capacitat; en la mateixa època, a Lleida, es considera que una somada equival a 5 cartrons, mesura utilitzada per a la verema.¹⁰² 6 somades de terra costen 1 sou, el mateix preu que en tenen dues de sorra. Tenim registrades 18 somades de terra i altres 18 de sorra.¹⁰³ La *mitgera*¹⁰⁴ de calç costava 2 sous.¹⁰⁵ En tenim registrades la compra de 9. El *sester*¹⁰⁶ de guix valia 1 sou,¹⁰⁷ ens en consten 15.

Els baladres s'usen a la teulada: podria tractar-se del llorer reial o llorer rosa, que és un arbre d'entre tres i sis metres d'alçada.¹⁰⁸ La fusta de llorer és dura i es pot haver utilitzat en la construcció. Es valoren per somada i el preu és de 1 sou i 2 diners i mig per cada somada.¹⁰⁹ En la teulada del claustre es van utilitzar 10.134 *teules*.¹¹⁰ El preu va ser aproximadament de 1.14 diners per teula. El fet que no doni un nombre exacte es pot deure a la quantificació del valor de les teules sumat al del transport.¹¹¹ De totes maneres el preu és inferior al que costava en la mateixa època a Lleida en les obres de La Seu, que és de

¹⁰² Càrrega d'un animal de bast, la qual és equivalent a tres quintars. Segons Diccionari català-valencià-balear. Institut d'estudis Catalans. <<http://dcvb.iecat.net/>>

¹⁰³ "XVIII (so)mades de tera costen III s.- III s... fiu venir III somades d.arena, costaren- II s... Venir XII somades d.arena, costaren- VI s."

¹⁰⁴ Citada com a mesura, igual que el sester, en documentació de Guissona del segle XII: Domènec SANGÉS, *Els documents del segle XII (1176-1200)*, a "Urgellia", núm. 15 (2002-2005), pàg. 220. La mitgera equivalia a 2 quarteres antigues de blat de Barcelona de 10 quartans, segons: Gaspar FELIU, *Les mesures tradicionals catalanes: un garbuix racional*, a "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", núm. XV (2004), pàg. 14 i pàg. 115.

¹⁰⁵ "Una mitgera de calç- II s... II migeres de calç que no bastave.- III s.... Comprí VI migeres de calç, costarem- XII s."

¹⁰⁶ El "cester" de Guissona, segons Eduard Camps, equivalia a nou quartans. E. CAMPS CAVA & J. SAN-TAEULÀRIA PUJOL, *Guissona*, pàg. 263.

¹⁰⁷ "XV sester de ges , costà- XV s."

¹⁰⁸ Veu *Llorer*. Diccionari català-valencià-balear de l'Institut d'Estudis Catalans. <<http://dcvb.iecat.net/>>

¹⁰⁹ "II somades de baladres costarem II s. V".

¹¹⁰ Resultat de sumar les 5.000 i 5.040 que es van pagar i les 90 que es van manllevar.

¹¹¹ "V milia teules de part del forn- XVIII ll. III s... He donat an Narcís (sic) nular per V milia (sic) et quaranta teules – XVIII ll. XVI s."

2 diners cada teula.¹¹² Les canals per drenar la teulada es van pagar a 10 diners cada una.¹¹³ Generalment eren de fusta d'álber, però no en sabem la mida. Les llindes de les portes que donen al claustre van valer en total 2 sous i 6 diners.¹¹⁴

Pel que fa a les eines, un cabàs valia 8 sous i 6 diners.¹¹⁵ Les sogues per a les bastides es van pagar a 2 lliures o 40 sous.

6.2.2. *El preu del transport*

Es ressenyen també els costos de transport del material. Pensem que el sistema de transport era amb carros i animals de bast. El preu devia fixar-se per viatge i no pel volum transportat: per exemple, portar 337 teules costà 3 sous, i el d'altres 90 va ser de 2 sous. Tornar-ne unes al forn, segurament per haver-se trencat, va costar també 2 sous. Portar les 34 canals des de Cervera va valer 8 lliures i 3 sous, i recollir-ne de la parròquia de Sant Guillem, 6 diners. Es difícil establir el preu exacte de cada càrrega perquè en desconeixem el detall.

6.3. *Els salaris*

Els canonges de Guissona pagaven les persones que van intervenir en la construcció del claustre en jornals: el dia que no treballaven no cobraven, i si un dia només feien mitja jornada cobraven la meitat; així es solia fer també a Lleida en la construcció de la Seu i en les obres de les ciutats italianes del nord i centre de la península italiana.¹¹⁶ Només en dues ocasions es citen gallines¹¹⁷ i roba d'abric, que ens fa pensar en pagament també en espècies, però quan la

¹¹² M.C. ARGILÉS I ALUJA, *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV* [segons els llibres d'obra de la seu], Universitat de Lleida, 1992, pàg. 262.

<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12140522029039384321435/002373.pdf>>

¹¹³ “Costaren les dites canals que eren XXXIII a X diners- I ll. VIII s.”

¹¹⁴ “dos lindas d.en Riera- II s. VI d.”

¹¹⁵ 7 cabassos van valdre 3 lliures 1 sou. ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 8. Els cabassos quan feien malbé en alguna part “adobaven”, en el mateix document es diu que per reparar-ne un i altres feines es cobrà 1 sou.

¹¹⁶ M.C. ARGILÉS I ALUJA, *Preus i salaris*, pàg. 147.

<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12140522029039384321435/002373.pdf>>

¹¹⁷ Un parell de gallines valia 3 sous, segons ens diu el mateix document.

relació de pagaments fou revisada pels canonges no fou concedit, per la qual cosa és clar que el sou era només en diners. És allò que passava també a Lleida a la mateixa època.¹¹⁸ En els cas de mestres es fa constar, a més del salari en metàl·lic, *ab messió*, és a dir, amb despeses pagades. En una ocasió al mestre Riu se li paga la *messió* per separat i costa 1 sou.¹¹⁹

Els treballadors de la construcció cobren 3 sous diaris en general, encara que el seu salari depèn de la feina que fan: per exemple, per fer la bastida reben 2 sous, quan ajuden a col·locar les tapieres al mestre Johan Farell el seu salari és com el del mestre, de 6 sous.

Per establir la mitjana dels preus hauríem de conèixer els dies en què es cobrava un sou o un altre, cosa impossible sense tenir la sèrie documental completa. De totes maneres el sou dels treballadors de l'obra de Guissona era igual al dels mestres d'obra de la Seu de Lleida, que va ser durant 150 anys de 3 sous,¹²⁰ és a dir, 36 diners, i estaria per sobre dels treballadors més especialitzats en la mateixa època en l'obra de la seu lleidatana, que cobraven 34,28 diners, i per sota dels piquers, amb 40 diners, els guixaires, que en rebien 48 diners, i s'aproparia al dels pintors, amb 60 diners.

Els treballadors que es citen en l'obra de la tàpia són: Berenguer Salvador, en Tragines, en Caseles, en Narcís, Vila Segura, en Maçana, Tomàs Vila, Berenguer de Farell, lo Mavares, Pere Manadeles, lo Castella, Alguns ho fan esporàdicament com Pedro Vilaseca, Ramon de Farel, Johan Castella, Ramon Planes, Clarà, Jaume Navarro, Gosfrang, Ramon Pla, Ros, Pustilles, Jaume Suau i Antoni *qui té lo bordel*,¹²¹ cosa que ens indica que en èpoques de poc rendiment del negoci de la prostitució els propietaris s'havien de dedicar a fer altres feines.

Els salaris dels mestres varien segons la feina que s'ha de fer. El mestre en fer el tapiat és Johan Farell, que cobra 6 sous amb la *messió*¹²²; és l'encarregat

¹¹⁸ M.C. ARGILÉS I ALUJA, *Preus i salaris*, pàg. 147.

<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12140522029039384321435/002373.pdf>>

¹¹⁹ “Item fiu li la mesió a tot lo dia, costà – 1 s.” ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 19.

¹²⁰ M.C. ARGILÉS I ALUJA, *Preus i salaris*, pàg. 150-152.

<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12140522029039384321435/002373.pdf>>

¹²¹ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg.10.

¹²² Potser la “porció canonical” que es cita en els llibres de la Seu de Lleida?. M.C. ARGILÉS I ALUJA, *Preus i salaris*, pàg. 146.

<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12140522029039384321435/002373.pdf>>

de dirigir fer el forat al terra, col·locar les tapieres i posar les agulles per a que s'aguantin. Aquest mestre devia tenir uns ingressos importants, perquè tenia casa a Guissona al carrer Fluvià, tocant al Palau del Bisbe, que va comprar el 1401 i va vendre el 1411.¹²³ El mestre picapedrer fou en *Ripoll*; sap greu no tenir prou documentació d'aquesta etapa en la construcció del claustre, que sabem que correspon a l'edificació dels pilars i arcades i voltes: cobrava 5 sous i despesa. Jaume Suau posava teules i rebia 5 sous i despesa.

Ja hem dit que cada dia no cobraven aquesta xifra, sinó només els dies que dirigien l'obra, perquè en altres cobraven la feina com qualsevol altre treballador.

Jaume Riu, que era fuster, va començar a treballar quan es feien els pilars del claustre perquè segurament s'havien de fer les cintres per a edificar els arcs. Apareix fins a final de l'obra i és l'única persona que no cobra un sou, sinó que els canonges li donen sumes importants en diverses vegades, segurament perquè, a més de la feina, proveïa la fusta necessària per a preparar arcades i voltes i la teulada; també era ell qui pagava els treballadors per a fer aquesta feina; és a dir, tenia un contracte diferent que devia valorar un preu convingut per una determinada feina. El procurador assegura haver-li donat diverses vegades 50 sous i que hi havia perdut 5 sous i 6 diners.¹²⁴ Potser aquesta fórmula encobreix els interessos dels diners pagats amb cert retard?. Al final de l'obra van lliurar-se-li 100 florins.¹²⁵

Cada mestre devia tenir la seva colla de treballadors, que devia ampliar-se o reduir-se segons les necessitats de l'obra.

Els missatgers també tenien un sou assignat: anar a cercar un document o un missatge solia pagar-se amb 1 sou.¹²⁶ Quan el viatge era a Concabella i s'havia de segellar valia 1 sou i 6 diners.¹²⁷ Un missatge a Santa Linya va costar 14 sous.¹²⁸ Una viatge a Tremp, 2 lliures.¹²⁹ Anar a la Seu d'Urgell, entre el viatge

¹²³ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 9, pàg. 1.

¹²⁴ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 19.

¹²⁵ ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4, pàg. 25.

¹²⁶ "Trametre l'escolà 2 vegades 1 sou". "Missatge 1 sou". "Cercar la carta 1 sou".

¹²⁷ "Fiu cercar la carta d'en Ramon Berga de Quoncabella, costà en cercar et canselar- I s. VI d."

¹²⁸ "costa en fer misatge que anà a Sta. Linya e tot- XIII s."

¹²⁹ "Procuració a Tremp- II ll."

i la despesa, 1 lliura i 17 sous.¹³⁰

Ens apareixen en la documentació altres feines amb el seu sou: un home, per escombrar el claustre per Pasqua i cavar l'hort (de l'interior del claustre), va cobrar 1 sou i 6 diners. Un artesà que va adobar els cabassos va rebre també 1 sou.

Entre les despeses, els canonges assignaren també 3 sous i 7 diners per la pèrdua del pes dels florins, cosa que ens testimonia la devaluació de la moneda. La política monetària de la monarquia començada per Pere el Cerimoniós amb l'encunyació del florí i continuada amb fermesa en mantenir el valor del croat interessava a la burgesia mercantil catalana. Però a la fi va provocar una desorganització monetària que va ser la tònica en els regnats de Joan I i Martí l'Humà i donà lloc a variacions brutals i contradiccions en la moneda.¹³¹

7. *Els ingressos de la Canonja per al pagament de l'obra*

L'obra dels claustre va suposar unes despeses extraordinàries per a la comunitat de canonges, a la qual van fer front amb uns ingressos en algunes ocasions també extraordinaris. El procurador Berenguer Giner les relata sense indicar-ne altra data que l'inici de les obres l'1 d'agost de 1404.¹³² El total de les recaptacions fetes per a l'obra foren de 200 lliures 18 sous i 3 diners.¹³³

Els canonges hi van destinar alguns ingressos habituals com censos o préstecs, dels quals se n'indica el nom de la persona que els paga però sense altres explicacions. També es citen ingressos pel blat, segurament del graners dels canonges, com hem anotat més amunt. Altra font d'ingressos és el lloguer d'habitatges.¹³⁴

Les entrades extraordinàries dedicades a l'obra foren llegats testamentaris,

¹³⁰ “Aní a la Seu ab volentat dels canonges per parlar ab mi lo vicari per l'alberch despani en(sic) et misatge et mesió per tot XXXVII s. M.- I ll. XVII s.”

¹³¹ J. VICENS VIVES, *Els Trastàmars (segle XV)* (3a ed.), ed. Vicens-Vives, 1974, pàg. 21 i 22.

¹³² ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm 4, pàg. 1.

¹³³ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm 4, pàg. 25.

¹³⁴ “E rebut del loguer del alberg que loguí a les rendes an Berenguer Ysarn et an Berenguer Vi et an P. Dominguo an Pere Apagual lo mix florí en ... et dic que los canonges lo li avien lextat- V ll. VI s.”

com el que va fer Berenguer Mill de 7 lliures.¹³⁵ També la venda de cases.¹³⁶ Es van desprendre igualment d'objectes que potser ja no els eren d'utilitat. Entre les andròmines hi havia una olla, un travesser (segurament de roba, encara que no s'hi especifica), però també instruments musicals com una cítara,¹³⁷ i coses de valor, com un sobrepellís,¹³⁸ del qual es va obtenir 18 lliures. Sovint es venien a *l'encant* o *l'encant menut*, és a dir, a subhasta i en lot per a poder obtenir un preu més alt.¹³⁹

¹³⁵ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm 4, pàg. 6.

¹³⁶ “Rebí del alberg que vení que ara és d.en Esera- LXV ll.”

¹³⁷ “Primerament una cetra an Guillem Riera per II s VI- II ll. VI s.”

¹³⁸ Era un vestit blanc de fil, amb mànegues curtes i molt amples o volades, llarg fins a la cintura o una mica més avall, que els clergues duen sobre la sotana en les processons, enterraments i altres actes litúrgics, Diccionari català- valencià- balear. Institut d'Estudis Catalans, <<http://devb.iecat.net/default.asp>>

¹³⁹ T. CORBELLA I DOMÈNECH, *Algunes dades sobre subhastes a Catalunya a la Baixa Edat mitjana i època Moderna. Els llibres*, a “Gibernat”, vol. 34 (2000), pàg. 32.

8. Els llibres dels canonges

Entre els materials venuts per tal d'obtenir ingressos hi ha la venda de llibres, interessant per a conèixer els que utilitzaven o tenien els canonges. Els citats són:

Llibres i preus

Llibre	Florins	Lliures	Sous	Diners
1 Decret. ¹⁴⁰	5	2	15	
1 Codi i unes Decretals, a Lleida.	16.5	9	12	
1 Breviari. ¹⁴¹	15	8		5
1 Llibre de paper en que havie lyrics. ¹⁴²	3			
Un abezar. ¹⁴³				3
Un llibre de les Donacions.			6	3
Un Pretia.			6	
Un Pontifical (que els canonges van donar a l'església)			3	
Cartes de paper (sic) de dret.				
Un Llibre de la Ciència de Ramon Llull. ¹⁴⁴				1
Un llibre de Cant.				
Un roent de paper lectura de doctrinal.			4	
3 llibres (no n'especifica el títol)			17	
Un Alexandre, ¹⁴⁵ que es va vendre en l'encant.			1	4
Instituta- (llibre de dret romà) ¹⁴⁶			11	
Un Angilorum ¹⁴⁷			13	

¹⁴⁰ Pot tractar-se de les decretals i un fragment de Gregori IX, compilades per Sant Ramon de Penyafort.

¹⁴¹ Llibre de lectura devocional, també anomenat 'llibre d'hores'.

¹⁴² És a dir contenia poesia o música.

¹⁴³ Pel preu pot tractar-se d'un abecedari.

¹⁴⁴ Segurament un fragment de l'obra *L'Arbre de la Ciència*, de Ramon Llull.

¹⁴⁵ Pot tractar-se de: *El Libro de Alexandre* (o *Alixandre*), o més segurament pot fer referència al "Doctrinale de Alexander de Villadei", llibre oficial de l'ensenyament de llatí a les darreries del s. XIII, que és sabut que formava part dels llibres d'educació de l'infant Joan, segons J.A. IGLESIAS, *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XV*, Universitat Autònoma de Barcelona, 1996, pàg. 17.
<<http://ddd.uab.cat/pub/tesis/1996/tdx-0418108-171750/jaif01de22.pdf>>

¹⁴⁶ Era un dels llibres que tenia el bisbe Colom de Lleida. RIUS SERRA, *La colectoría de Almaraz Cabrespí en el inventario de los bienes del obispo Ferrer Colom (1334-40)*, a "Analecta Sacra Tarraconensia", XV/2 (1943), pàg. 361-396.

¹⁴⁷ Podria tractar-se del "Llibre dels Àngells" d'Eiximenis (1392) traduït al llatí.

Les vendes podien fer-les directament els canonges. En altres ocasions es devien deixar a llibreters, que rebien una comissió quan realitzaven la venda. Així ho indiquen les dades incloses en el capítol de despeses on es cita al *tenedor de Cervera*, que va vendre 3 llibres i en va rebre dels canonges 1 sou, que van incloure en el capítol de despeses de l'obra. Però no era estranya la venda a l'encant públic de llibres i instruments musicals o paper; aquesta era la millor manera d'obtenir diners quan es necessitaven de pressa. Els preus dels llibres són molt variats i suposem que és degut al valor de l'obra en si, a la seva conservació i a l'interès de qui el volia comprar.

Els ingressos dels canonges, unit al fet que molts d'ells havien accedit a estudis superiors, feien que obtinguessin llibres per a l'església de Guissona, de la qual tenien cura o a nivell personal.

En la formació d'un canonge de prestigi hi havia l'estudi de textos jurídics i de dret canònic i alguns dels llibres citats ho són : Decret, Codi, Decretals, Institutae, lectures de decretals...; que de vegades es completaven amb textos de canonistes famosos. En altres ocasions es tracta de llibres litúrgics, és a dir, que serveixen per a les celebracions litúrgiques; d'aquest tipus són: el *Pontifical*, que era el llibre utilitzat pel bisbe; i el *Llibre de Cant*, un dels cantorals dels que hi havia a l'església de Santa Maria de Guissona.

Altres llibres tenen un caràcter més personal, alguns amb textos eclesiàstics com el *Breviari*, que permet resar la litúrgia de les hores i recull lectures i oracions que es poden realitzen de manera pública o privada.

També hi ha altres obres que semblen respondre més a les inquietuds personals com: el *Llibre de la Ciència* de Ramon Llull o el *Llibre dels Àngels* d'Eiximenis, o bé el *Llibre de paper que contenia lyrics*, curiosament els dos primers d'autor català.

Crida l'atenció el fet de que hi ha llibres per a l'ensenyament com *l'abezar*, per a la lectura, o *l'Alexandre*, per a l'ensenyament del llatí, que podrien pertànyer als canonges de la seva època d'estudiants, però també es podien utilitzar en l'escola parroquial, destinada principalment a l'ensenyament dels preveres, *l'Estudi* de què parlàvem més amunt.

9. *Els habitants de Guissona*

Guissona a finals del segle XV tenia 143 focs. Les poblacions del seu voltant: Fluvià, 2; Rubiol, 4; Gra, 2; la Morana, 5; Sant Martí de la Morana, 5; Torrefeta; 14.¹⁴⁸ Això dóna una població d'uns 643 habitants per a Guissona i d'uns 100 en les poblacions de l'entorn. La parròquia comptava doncs amb unes 743 ànimes segons el fogatge de 1497. 15 focs eren de la clerecia a Guissona i la resta són seculars, cosa que indica hi havia 15 cases habitades per eclesiàstics, de segur que la majoria de canonges.

Els capbreus sempre ens donen notícia sobre les persones que ocupaven un territori. Els habitants de Guissona que apareixen en el fragment del capbreu de *renda*¹⁴⁹ ho fan de vegades amb el prenom i nom:

Aloisa Bonet
 Margarida Bompàs ara Groles
 Francesc Soler
 Andreu Coma
 Tomàs Ossera
 Antoni Compte
 Pere Mata
 Joan Granolles
 Pere Soler, sabater
 Pere Morana
 Soler Morana
 Berenguer Ribera
 Tomàs Riubragós
 Antoni Gramulles
 Antoni Farrer
 Antoni Vilaseca
 Lluís Solà
 Joan Postils
 Mateu Puig
 Andreu Garriga
 Antoni Robiol.

¹⁴⁸ J. IGLESIES, *El fogatge de 1497*, vol. I, Rafael Dalmau Editor, 1991, pàg. 82.

¹⁴⁹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 10.

En altres ocasions apareix el nom de la casa, el foc, que era bàsicament la unitat fiscal, i així s'indica en el capbreu: *els hereus de..., la casa de...*:

En Peres
 En Robiol
 Ribera
 El Carusia
 Na Caus
 El Mirabittles
 En Cellerès
 En Vilarosa
 La muller del mestre Coma
 El Ros d'en Guiu
 En Tillo del Carreró
 Lo calsater Roig
 En Trullols, en Carriol
 Na Comates
 Lo Aragonès
 En Rosinyol
 Lo Ganaxo
 Na Alzina
 En Vilalta
 El senyor de Gra, i
 La senyora Llobera.

Si pel que fa a les professions es cita un sabater i un calçaiier¹⁵⁰ apareixen tres religiosos anomenats pel seu nom: mossèn Peioan, mossèn Puig, i mossèn Targa; només s'anomenen 7 dones, un 17% del total.

A través del fragment de capbreu nominal, les persones de mitjan del segle XV ens apareixen amb nom i cognom:

Pere Llobet, mercader de Guissona
 Pere Pintor, especier
 Nicolau Alòs, especier, casat amb Antònia
 Andreu de Capdevila fill de Pere Capdevila

¹⁵⁰ Artesà que adoba o ven calces, peces de vestir que cobrien el peu i la cama.

Joan de Farell, Joan Aribau
 Joan de Ribragós
 Gabriel Joan
 Jaume Dorsa
 Pere Campelles
 Mossèn Cortades
 Guillem i Bernat Faraca
 Pere Cava
 Joan de Cortiellas
 Berenguer Ponç
 Maties Garcia, notari
 Francesc Vila
 Peiró Picamil de Cervera casat amb Berenguera
 Berenguer Rosseta
 Joan Cortielles
 Macià Parés, sabater
 Miquel Cardona
 Pere Pasquet
 Pere Postils
 Mossèn Ribera
 (sic) Malgosa
 Berenguer Desplà
 Bernat Deu
 Joan Grau
 Miquel Cardona fill de Pere Cardona, i, Basco Sacosta.

Les professions: un mercader, dos especiers, un notari i un sabater. En aquesta ocasió apareixen dos eclesiàstics: mossèn Ribera i mossèn Cortades, cap dona. És interessant trobar especiers, és a dir, comerciants d'espècies a la menuda a Guissona, que de segur que, juntament amb les herbes autòctones, en venien també d'altres importades a través de la ruta marítima del Mediterrani (pebre, gingebre, clau...) que eren cares i s'utilitzaven principalment per a adobar les carns.

En el capbreu nominal es citen carrers de Guissona: el carrer Fluvià, on hi havia el Palau del Bisbe,¹⁵¹ i devia ser l'artèria important de la vila. El carrer nou, el carreró, el carrer del Bisbal i *carer públich e ab la volta qui.s diu del*

¹⁵¹ ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 9, pàg. 1.

*Iunchós i qui ara és del Senyor fa a fortificar (sic) l.an de mil CCC LXX VIII,*¹⁵² és a dir, un carrer amb una volta que es fortifica en 1378. Sembla indicar que es tracta d'una de les portes de la població, ja que és possible que, com altres poblacions del Principat de Catalunya, Guissona s'emmurallés a la segona meitat del s. XIV.

10. Conclusions

Els documents analitzats, encara que incomplets en la seva majoria, ens aporten dades significatives sobre la Canònica de Guissona en els segles XIV i XV. El ingressos dels canonges provenien dels serveis de caràcter religiós que oferien a la comunitat: cerimònies d'òbits, misses setmanals pels difunts, aniversaris, etc., i altres que procedien de les rendes feudals, de les propietats que tenia la Canònica procedents de les dotacions fundacionals i de deixes que van fer els fidels de Santa Maria de Guissona. Els fragments de capbreus trobats ens indiquen com la tributació, en general en diner, conservava encara al segle XV restes de contribucions en espècies, com gallines i fogasses o referències al porc òptim. Es nota un interès per vetllar pel manteniment d'aquestes rendes i una certa pressió per augmentar-ne la quantia. Altres ingressos procedien dels drets canònics, com les dècimes, els terços, les primícies dels fruits, el mig delme del dilluns o els graners. Encara obtenien ingressos de les rendes dels censals que havien venut a particulars o entitats com el municipi de Tàrrega.

La canònica tenia un procurador que administrava l'economia i en feia una memòria anual revisada i aprovada pel Capítol de canonges, reunits al cor de l'església de Santa Maria. Els beneficis de totes les activitats eren repartits entre els canonges, que apareixen en la documentació en tres categories: els residents – que vivien a Guissona –, els absents – que tenien la dignitat de canonge com un ingrés econòmic – i el del dilluns – al qual feien cap els ingressos del mig delme del dilluns.

Entre les obligacions de la Canònica hi havia la de realitzar les obres necessàries a l'església, i sota el seu impuls es va edificar entre 1404 i 1409 el claustre de l'església, la comptabilitat del qual es va portar diàriament en el

¹⁵² ADU. s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 9, pàg. 6.

llibre de comptes que, encara que incomplet, ens ha aportat notícies sobre el mètode de construcció en tàpia, els materials emprats, els preus d'aquests i els sous dels treballadors, que en general eren superiors als treballadors de la construcció de la Seu de Lleida.

Per sufragar l'obra els canonges van dedicar-hi part dels seus ingressos, però també es van desprendre d'objectes que no necessitaven, que van vendre. Un dels ingressos fou la venda de llibres, que ens indica que els canonges de Guissona posseïen obres de tipus jurídic, canònic, eclesial i també obres literàries d'autors catalans com Ramon Llull i Francesc Eiximenis. És interessant ressaltar que apareixen llibres com un *abezar* o un *Alexandre*, que s'utilitzaven en l'ensenyament i potser eren utilitzades en *l'Estudi* de Guissona que depenia també dels canonges.

Apèndix documental

1

1327 (ha de ser 1337)

Memòria feta per Guillem Pellicer de Guissona dels comptes referents a Bernat i Anglesola fills de Pons Pellicer per raó de la seva tutoria, fins que Anglesona va casar-se amb Pere Ribera a 27 de desembre de 1334 i va rebre els béns mobles i semovents que li havia deixat el seu pare. Pere Ribera va prometre en aixovar 700 sous.¹

A. Original. ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 1.

2 pàgines en paper. Document incomplet.

Anno Domini M CCC vicesimo septimo. Hoc est memoria facta per Guillelmum (Pellicer)² ville Guissone de comptis factis mihi Bernardo et Anglesone filiis Poncii Palater dicte ville Guissone prout inferius continetur racione illius tutorie sibi discre (sic)³ pupillis.

Rebut (que fa)⁴ en Guillem Pellicer e memòria de la todoria de na Anglesona e (Ber)⁵ nat, fyls pobyys d-en (Ponç) Pellicer. E (sic) lo dit Guillem Pellicer que proveés los dicrets pobyys tro que la dita Anglesona germana del dit Bernacot Pellicer se donà per muyller an Pere Ribera de conseyl e ab volentat de sos amichs. He a gracia proveció feu lo dit Guillem Pellicer als dits pobyys de menyar, de beure e de vestir, de calçar e (moltes) altres coses a els necessàries. He fo feyt lo matrimoni dels dits Pere Ribera et Anglesona a V kalendes jener, Anno Domini //₂ M^o CCC^o XXX° III°. He la donchs foren liurats tots los béns, axí mobles e (semove)nts als damunt dits Pere Ribera e Anglesona sa muiler, qui eren del dit Ponç Pellicer pare dels dits pobyys, he fo feyta carta da(sic)a per la dita Anglesona ab d.altres amics seus dels béns de la dita todoria al desús dit Guillem Pellicer. E la donchs fo ensemps que lo dit Pere Ribera aportàs e metés en exovar seu en los dits (béns) de la dita Anglesona DCC s. barcelonesos. He (sic) proveys lo pobyyl desús dit, la qual proveció feu tro a un an i no més; he assegurà los dits DCC s. et s.obligà ab cartes e ab (sic). Axí com en aquelles és pus longament contengut. Los quals DCC s. està en veritat qui el i jo entram en cervir a draps de vestir a ops //

¹ Els sous estan indicats en el document amb s., les lliures amb ll., els diners amb d.

² Forat en el paper.

³ Forat en el paper.

⁴ Rasurat per desgast del paper.

⁵ Forat al paper.

2

1345, agost, 4

Repartiment que els canonges fan entre ells de les rendes de la Canònica de Santa Maria de Guissona.

A. Original. ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 2.
Full de paper, 2 pàgines escrites.

Anno Domini M^oCCC^o XLV die carta⁶ mensis augusti, Domini canonici Gisone deviserunt redditus ipsorum et pertinet cuilibet canonico de porcioarum XLVII s. et de absentis XXI s. et de diluns VIII s. et sic pertinet Domino Arnaldo de (is) bencius in universo (sic) et fuit sibi asignatum ut sequitur-

	LXXVI s.
Primo super Arnaldo Basols qui sunt primicias de la Morana.-	XXXII s.
Item Secunda super Guillelmo Bonopasu de episcopali qui avuit granarium dicti loci canonicis asignato pro octavono.-	XXXIII s.
Item Secundo super Petro de Malovino qui avuit primicias de Floviano-	X s.

Suma LXXVI s.

Item fuit asignatum oidam per Casanro de Olana per ipsam comandam super Petro de Malovino qui avie primicias Floviano. XXs.//2
Deu cobrar (sic) de Caenarch, P. Bisbal XI s. (sic) i VI s doch-li dels XXX s. que a primicias a Fluvià.

3

1356

Relació de preveres que han obtingut els cereals dels graners de Guissona i les poblacions del seu entorn amb indicació del seu valor. Segueix relació les primícies que pertanyen als canonges de Guissona.

A. Original. ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 3.
Full solt escrit en les dues pàgines. Incomplet.

Anno Domini M ^o CCC ^o L sexto	Vendiciones Graneriorum
Guillelmus de Viner, granerium de Turefacta	CXX s.
Guillermus Pelicer filius Bernardus, granerium de Episcopali	L s.

⁶ Hauria de dir *quarta*.

Nicolaus del Orts, granerium de Tapioles	LVL s.
Pere Domingo, la Bisbala.....	LXXXI s.
Nicolaus dels Orts, granerium de Floviano	CXXXV s.
Berengarius Juconus, granerium de Robiol.....	XX s.
Guillelmus Bafart, granerium d. Spaylargues	XL s.
Petrus de Castelar, granerium de Talarn	XXV s.
Nicolaus dels Orts, granerium de Ratera.....	XXX s.
Nicolas dels Orts, granerium de Guardassivenes	XXIII s.
Nicolas dels Orts, granerium de la Morana.....	XXV s.
Guillelmus de Viner, granerium Santci Martini	X s.
Petrus Vitale, granerium de Claret	V s.
Berengarius Caus, granerium de Pulcrovicino	LXXXI s.
Petrus Domingo, granerium de Guissona	LXVI s.
Reverendus Basols de Gradu, granerium de Gradu	XLI s.
Petrus Vitali, la Cononica	VIII s.
Berengarius de Cantó, primicias de Belvey	LX s.
Berengarius Caus, primicias de Guardassivenes	XIII s.
Hospicium d.en Vilamur Berengarius d.Anglyl	XXX s.// ₂

Primicie canonicorum Guisnone anno predicto.

Guillelmus de Postilis, Petrus Domingo primicias de Guissona	CX s.
Guillelmus Pelicer filius Bernardus lo diluns Guisnone	XI s.
Petrus de Vitali primicias de Nial	IX s.
Petrus Bosch de Gradu, primicias de Gradu	LXI s.
Berengarius Sala primicias de Santo Martino	XIII s e midia
Berengarius Sala, primicias de la Morana	XIII s. e midia
Berengarius Sala, primicias de Paluol.....	XIII s e media
Arnaldus de Macabeus, primicias de Ratera	XXV s.
Arnaldus de Macabeus primicias de Floviano	XXXV s.

4

1404, agost, 1 - 1409, febrer, 13

Memòria dels ingressos que la canònica de Guissona va dedicar a l'obra del claustre. És una relació de donacions, rendes i vendes fetes de diversos objectes, entre ells de llibres. Li segueix la memòria de les despeses generades en l'obra de construcció del claustre en què s'hi fa constar tant el sou dels treballadors com la compra de cada material o estris.

A. Original. ADU s. XIV i XV. Agramunt. Núm. 4.

Fragment d'un llibre de comptes. Incomplet. Conté 23 pàgines. No estan escrites en el mateix sentit.